วารสารพุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ◎ ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๔๘

บทความ

พุทธศาสนาในเวียดนาม
พัฒนาการและความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับรัฐ

ศรัทธา พูลสวัสดิ์

เวียดนามเป็นประเทศในแถบอุษาคเนย์ที่มีประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์กับประเทศไทยมาเป็นเวลานาน หากพิจารณาจากสภาพภูมิศาสตร์แล้ว เวียดนามก็จัดได้ว่าเป็นประเทศที่อยู่ใกล้ชิดกับประเทศไทยมากประเทศหนึ่ง ทั้งนี้เพราะประเทศไทยกับประเทศเวียดนามมีพรมแดนทางน้ำร่วมกัน และในส่วนของพื้นดินก็มีเพียงประเทศลาวเป็นพรมแดนกั้นกลางอย่างหลวม ๆ เท่านั้น

เมื่อมีการพูดถึงเวียดนามแล้ว คนส่วนใหญ่ก็มักจะนึกภาพของประเทศที่มีประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อเรียกร้องอิสรภาพให้แก่ชาติของตนเองมาเป็นเวลายาวนาน ทั้งจากการรุกรานของมหาอำนาจอย่างจีนและการแสวงหาผลประโยชน์จากจักรวรรดินิยมฝรั่งเศส หรืออาจทำให้นึกเลยไปถึงความมีอุดมการณ์แห่งชาตินิยมอันแน่วแน่ของประชาชน ตลอดจนนำไปสู่การระลึกถึงผู้นำในการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาวเวียดนามผู้ยิ่งใหญ่อย่างอย่าง อดีตประธานาธิบดีโฮจิมินห์ (Ho Chi Minh) ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าการพูดถึงประเทศเวียดนามในแต่ละครั้งนั้น ประเด็นสำคัญที่คนทั่วไปจะกล่าวถึงประเทศนี้จึงมักมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นทางประวัติศาสตร์ทางการเมืองเป็นส่วนใหญ่

เมื่อมองย้อนไปยังภาพรวมของประวัติศาสตร์เวียดนามตลอดระยะเวลากว่าสองพันปีนี้ จะพบได้ว่านอกจากประเด็นประวัติศาสตร์การสร้างชาติ โดยเฉพาะความพยายามในการการเรียกร้องอิสรภาพให้แก่

ประเทศของตนแล้ว ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาก็นับได้ว่าเป็นประเด็นอีกที่น่าสนใจและมีความสำคัญต่อการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับเวียดนามเป็นอย่างยิ่ง เพราะการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเวียดนามไม่เพียงแต่จะทำให้ทราบถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อวิถีชีวิตและจิตใจของชาวเวียดนามเท่านั้น หากแต่จะยังทำให้มองเห็นถึงบทบาทสำคัญของพุทธศาสนาซึ่งปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์การสร้างชาติของชาวเวียดนามมาหลายยุคหลายสมัยอีกด้วย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าหากจะรู้เรื่องราวเกี่ยวกับเวียดนามให้ละเอียดมากยิ่งขึ้น สิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ไม่สามารถปฏิเสธได้คือการศึกษาประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเวียดนาม

หากพิจารณาถึงเอกสารและหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเวียดนามก็จะพบว่าในแต่ละยุคสมัยสถานภาพของพุทธศาสนามีความรุ่งเรืองและตกต่ำแตกต่างกันไปตามปัจจัยหลาย ๆ อย่าง โดยเฉพาะปัจจัยด้านบริบททางสังคมและการเมืองซึ่งสถาบันศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย อย่างไรก็ดีภายใต้ความแตกต่างทางสถานภาพของพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยนั้น สิ่งที่สามารถเห็นได้ชัดเจนอย่างหนึ่งก็คือไม่ว่าจะยุคใดสมัยใดก็ตาม พุทธศาสนายังคงเป็นสถาบันที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนอยู่ตลอดเวลา และการนำเสนอภาพรวมของพัฒนาการของพุทธศาสนาในเวียดนามนี้ ผู้เขียนจะขอแบ่งประเด็นในการศึกษาออกเป็น 4 ยุคสมัย ได้แก่

1. ยุคแรกของการเข้ามาของพุทธศาสนา
2. ยุคแห่งการเติบโตของพุทธศาสนา
3. ยุคแห่งการเสื่อมลงของพุทธศาสนา
4. ยุคแห่งการฟื้นฟูพุทธศาสนาในคริสต์ศตวรรษที่ 20

1. ยุคแรกของการเข้ามาของพุทธศาสนา

การศึกษาเกี่ยวกับการเข้ามาของพุทธศาสนาในเวียดนามนับเป็นประเด็นที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง (แม้หลักฐานเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคนี้จะให้รายละเอียดไม่มากเท่าไรเมื่อเปรียบเทียบกับยุคอื่น) ทั้งนี้เพราะการเข้าใจประเด็นดังกล่าวถือเป็นปฐมบทโดยที่จะสามารถทำให้เห็นจุดเริ่มต้นและการเปรียบเทียบตลอดจนการเข้าใจถึงพัฒนาการที่จะเกิดขึ้นในยุคต่อมาได้เป็นอย่างดี โดยในช่วงยุคแรกของการเข้ามาของพุทธศาสนาในเวียดนามนี้ ผู้เขียนจะขอกำหนดช่วงระยะเวลาไว้ตั้งแต่ครั้งแรกที่ศาสนาพุทธเข้ามาจนถึงราวคริสต์ศตวรรษที่ 7 เชื่อกันว่าพุทธศาสนาเข้ามาสู่เวียดนามครั้งแรกราวปลายคริสต์ศตวรรษที่ 1 ซึ่งในสมัยนั้นเวียดนามยังตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีน สถานที่แห่งแรกอันเป็นที่ประดิษฐานพุทธศาสนาคือเมือง ลวีเลิว (Luy Lau) ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของมณฑลยาวจี๋ (Giao Chau) และด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้มลฑลแห่งนี้

กลายเป็นศูนย์กลางในการแพร่กระจายพระพุทธศาสนาไปยังประเทศจีน[1] การเข้ามาของพุทธศาสนาในครั้งนั้นถือว่าเป็นการเข้ามาพร้อมๆกับ ลัทธิเต๋าและลัทธิขงจื้อ โดยทั้งสองลัทธิดังกล่าวได้เข้ามาในเวียดนามก่อนพุทธศาสนาไม่นาน และจากการที่ศาสนาทั้งสามมิได้สนับสนุนลัทธิคลั่งศาสนาหรือพยายามขจัดซึ่งกันและกัน จึงมีส่วนสำคัญในการช่วยผดุงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชนแห่งชาติและไม่ไม่ก่อให้เกิดการขัดแย้งกันแต่อย่างใด[2] ยิ่งไปกว่านั้นเป็นที่น่าสังเกตว่าการที่พุทธศาสนาเข้ามาประดิษฐาน ณ เมืองลวีเลิวแห่งนี้ก่อนที่จะขยายไปยังพื้นที่ทางตอนเหนือก็เพราะเมืองนี้เป็นเส้นทางทางการค้าทางน้ำที่สำคัญระหว่างจีนกับอินเดีย จึงทำให้คณะสมณทูตชาวอินเดียชุดบุกเบิกได้มีโอกาสเข้ามาเผยแผ่พุทธธรรม ณ ดินแดนแห่งนี้ก่อนที่จะเดินทางต่อไปยังดินแดนทางตอนเหนือต่อไป

จากหลักฐานบันทึกทางประวัติศาสตร์พบว่าคณะสงฆ์ในมณฑลยาวจี้ได้ก่อตั้งขึ้นก่อนที่พุทธศาสนาจะกระจายไปสู่ดินแดนทางตอนบน ด้วยเหตุนี้จึงนับได้ว่า ลวีเลิว เป็นสถานที่แรกที่รับเอาพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นความเชื่อใหม่ (the new faith) ก่อนศูนย์กลางทางพุทธศาสนาในทางเหนืออีกทั้งสองแห่งได้แก่ บริเวณทางตอนใต้ของจีนและหุบเขาแม่น้ำแยงซี และเมืองโลยาง จะเห็นได้อีกว่าการเข้ามาของพุทธศาสนาในเวียดนามยุคแรกเป็นการรับเอาพระพุทธศาสนาที่ยึดถือขนบแบบดั้งเดิม (Orthodox Buddhism) หรือที่รู้จักกันในนามของพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทก่อนที่จะรับอิทธิพลจากพุทธศาสนาฝ่ายมหายานในภายหลัง จนทำให้พุทธศาสนาในเวียดนามจะได้รับการยอมรับว่ามีความเป็นพุทธศาสนาแบบมหายานมากกว่าเถรวาท[3]

หากพิจารณาถึงพัฒนาการและความรุ่งเรืองของพุทธศาสนาในยุคแรกจะพบว่ามีหลักฐานทางประวัติศาสตร์บางอย่างได้ชี้ให้เห็นว่าพุทธศาสนาได้เริ่มเป็นที่ยอมรับของประชาชนและมีเสถียรภาพอยู่ในขั้นที่ดีในระดับหนึ่ง ดังที่มีการปรากฏหลักฐานบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียง อย่างท่านคังเซงฮุย (K'ang Seng Hui) สมณาจารย์องค์แรกของเวียดนามผู้เป็นนักปราชญ์ทางพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียงมากท่านหนึ่ง และผลงานของท่านได้กลายเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย เช่น การแปลคัมภีร์ทางพุทธศาสนาเป็นภาษาจีน นอกจากนี้ท่านยังมีโอกาสเดินทางไปยังนานกิง (Nanking) ปรเทศจีนเพื่อประกาศพุทธธรรมและได้สร้างเจดีย์แห่งแรกไว้ที่นั่นอีกด้วย

นอกจากท่านคังเซงฮุยจะมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างการยอมรับในพุทธศาสนาให้แก่ประชาชนแล้ว หลักฐานทางประวัติศาสตร์ยังชี้ให้เห็นว่าในยุคแรกของการเข้ามาของพุทธศาสนายังคงมีพระภิกษุชาวต่างชาติ

---

[1] Keith Weller Taylor, *The Birth of Vietnam* (Berkeley: University of California Press, 1983), p.80.

[2] เหงียนคักเวียน, *เวียดนาม: ประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร*, แปลโดย เพชรี สุมิตร (กรุงเทพ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), หน้า 21.

[3] Kenneth K. S. Ch'en, *Buddhism: The Light of Asia* (Woodbury: Barron's Educational Series, 1968), p.131-132.

อื่นๆ (ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนและอินเดีย) ที่มีชื่อเสียงอีกหลายท่านได้ปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเวียดนามอีกเช่นกันอย่างเช่นท่านไดนิดะ รุจิ (Tynida Ruchi) ซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองอินเดียใต้ โดยท่านได้เดินทางเข้าไปศึกษาพระพุทธธรรมในแถบอินเดียตะวันตกและต่อมาท่านได้เดินทางมายังประเทศจีนในปี ค.ศ. 574 ในครั้งนั้นท่านได้มาพบกับท่านตังซัน (Tang San) ที่เขาตุโมง (Tu Khong) ท่านไดนิดะ รุจิจึงเข้ามอบตัวเป็นศิษย์ตลอดจนได้รับการถ่ายทอดปัญญาญาณจนมีความแตกฉานในความรู้ดังกล่าว นอกจากนี้ท่านยังได้รับคำแนะนำจากผู้เป็นอาจารย์ให้ไปเผยแผ่พุทธศาสนาที่เวียดนามอีกเช่นกัน ด้วยเหตุนี้เองท่านไดนิดะ รุจิจึงได้เดินทางมาอยู่ที่วัดฟับวาน (Phap-van) เพื่อประกาศศาสนธรรมอยู่นานถึง 13 ปี และท่านไดนิดะ รุจินี้เองที่เป็นผู้ก่อตั้งลัทธิเธียน หรือนิกายธยานะ ที่ญี่ปุ่นเรียกว่า เซน ขึ้นในเวียดนามเป็นรูปแรกจนท่านได้รับการนับถือว่าเป็นสังฆราชแห่งนิกายเธียนที่หนึ่ง[4] อีกทั้งท่านยังได้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์อีกจำนวนมาก โดยหนึ่งในจำนวนศิษย์ทั้งหลายของท่านที่มีชื่อเสียงคือท่านฟับเหียน (Phap Hien)[5] ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการประกาศศาสนาในเวลาต่อมา นอกจากท่านไดนิดะ รุจิแล้วยังมีนักปราชญ์ทางพุทธศาสนาอีกหลายท่านที่เข้ามาสร้างคุณูปการให้แก่พุทธศาสนาในเวียดนามในยุคแรกๆอีก เช่นท่านมหาชีวกะ (Mahajivaka) และท่านกาลารุจิ (Kalaruci) รวมทั้งท่านเมาโป (Mao Po) ซึ่งได้อพยพมาจากจีนและได้ศึกษาพระพุทธศาสนากับพระภิกษุอินเดียที่เมืองลวีเลิวจนกลายเป็นผู้มีความแตกฉานในพุทธธรรม เมื่อสมณาจารย์ผู้เป็นปราชญ์ทั้งหลายเหล่านี้ได้เป็นกำลังสำคัญให้กับการเผยแผ่พุทธศาสนา จึงทำให้คำสอนของศาสนาพุทธเริ่มกลายเป็นที่ยอมรับของประชาชนในดินแดนดังกล่าวเรื่อยมา

ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 7 (ค.ศ.603- 640) ความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาได้พัฒนาขึ้นโดยลำดับ อนึ่งการศึกษาภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาสำคัญในการศึกษาพุทธธรรมได้รับการส่งเสริมเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะในสมัยนั้นประชากรชาวเวียดนามมีความรู้ในอักษรเจียมทัน (Chiem Than Scrip) ซึ่งมีมีมูลรากเป็นแบบเดียวกับภาษาบาลี และปัจจัยสำคัญอีกประการในการส่งเสริมให้เวียดนามเป็นสถานที่ศึกษาภาษาบาลีคือสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวย กล่าวคือการที่เวียดนามเป็นพรมแดนในการติดต่อกันทางน้ำระหว่างจีนกับอินเดียจึงส่งผลให้การศึกษาภาษาบาลีมีความเฟื่องฟูที่เวียดนาม เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะภิกษุชาวจีนที่จะเดินทางไปศึกษาพุทธธรรมที่อินเดียจะมาศึกษาภาษาบาลีที่เวียดนาม ในขณะเดียวกันกับภิกษุชาวอินเดียที่จะเดินทางไปยังจีนก็จะมาศึกษาภาษาจีนที่เวียดนามก่อน[6]

---

[4] พระเทพเวที, *พระพุทธศาสนาในอาเซีย* (กรุงเทพ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2531), หน้า 178.

[5] Taylor, *The Birth of Vietnam*, p.156.

[6] จำนงค์ ทองประเสริฐ, *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์* (กรุงเทพ: โรงพิมพ์คุรุสภา,2534), หน้า 160-161.

นอกจากนี้ยังสามารถพบได้ว่าลักษณะสำคัญของพุทธศาสนาในช่วงแรกของการก่อตั้งนี้คือ พุทธศาสนาได้เริ่มมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงใกล้ชิดกับประชาชนอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะในประเด็นของการเป็นศาสนาแห่งประเทศชาติ (National Religion) ทั้งนี้เพราะมีหลักฐานปรากฏชี้ว่าพระสงฆ์มีส่วนร่วมในการสร้างและปกป้องประเทศชาติ บรรดาพระสงฆ์ในพุทธศาสนาได้ปฏิบัติศาสนกิจเคียงคู่ไปกับประชาชนทั่วไปและมีแนวโน้มในทางที่เป็นมิตรกับศาสนาอื่นๆอย่าง ลัทธิเต๋าและลัทธิขงจื๊อ จากการอธิบายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า ถึงแม้ว่าการเข้ามาของพุทธศาสนาในยุคแรกจะได้รับการยอมรับจากประชาชนอยู่ในระดับดีเรื่อยมาก็ตาม หากแต่เป็นที่น่าสังเกตว่าในการเข้ามาของพุทธศาสนายุคแรก ๆ ยังไม่มีปรากฏความสัมพันธ์ที่ชัดเจนระหว่างสถาบันศาสนากับการเมืองมากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าในช่วงที่พุทธศาสนาเพิ่งเข้ามาก่อตั้งในระยะแรกนั้น พระสงฆ์ส่วนใหญ่ยังสนใจและให้ความสำคัญอยู่แต่เพียงการเผยแผ่ศาสนธรรมเท่านั้น ซึ่งก็หมายความว่าพระสงฆ์ยังไม่ได้เข้ายุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองมากนัก อีกทั้งความยิ่งใหญ่ของลัทธิขงจื๊อที่เข้ามาในดินแดนเวียดนามก่อนพุทธศาสนาก็นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ปิดกั้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชนชั้นปกครองไม่ให้ใกล้ชิดกันมากจนเกินไป อย่างไรก็ดีครั้นเมื่อปลายยุคสมัยแห่งการเข้ามาของพุทธศาสนาที่สถาบันพุทธศาสนาเริ่มมีเสถียรภาพและพระสงฆ์เริ่มมีบทบาทต่อสังคมมากขึ้น การพัฒนาองค์กรพุทธศาสนาจึงเกิดขึ้นมาตามลำดับ ดังจะเห็นได้ชัดว่าตลอดระยะเวลากว่า 5 ศตวรรษของการเข้ามาประดิษฐานของพุทธศาสนานั้นได้มีหลักฐานที่สามารถยืนยันถึงความรุ่งเรืองทางศาสนสถานและศาสนวัตถุเกิดขึ้น โดยจะพบได้ว่าในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 5 มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่ามีการสร้างเจดีย์ถึง 20 แห่ง มีการแปลคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นอีกอย่างน้อย 15 เล่มรวมทั้งมีจำนวนพระภิกษุอยู่ถึง 500 รูป[7]

2. ยุคแห่งการเติบโตของพุทธศาสนา

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับยุคแห่งการเติบโตของพุทธศาสนาในเวียดนาม (คริสต์ศตวรรษที่ 8 – 14) นั้นนับว่าเป็นช่วงเวลาที่มีประเด็นอันน่าสนใจอยู่มาก เพราะในช่วงระยะเวลาดังกล่าวจะพบได้ว่าสถาบันพุทธศาสนาได้เริ่มมีเสถียรภาพมากขึ้น อีกทั้งความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันศาสนากับชนชั้นปกครองและประชาชนทั่วไปก็เป็นไปในทิศทางที่ดี ส่งผลให้บทบาทและสถานภาพของพระสงฆ์ในพุทธศาสนาที่มีต่อรัฐและประเทศชาติมีความชัดเจนมากขึ้นโดยลำดับ ทั้งนี้การศึกษาในประเด็นดังกล่าวนั้นยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงบริบททางประวัติศาสตร์ควบคู่ไปด้วยเช่นกัน โดยหากพิจารณาจากประวัติศาสตร์เวียดนามจะทราบว่าในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 8 (ค.ศ 938) ซึ่งเป็นเวลาที่เวียดนามตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีน ได้เกิดมี

---

[7]Taylor, *The Birth of Vietnam*, p.85.

สงครามขึ้นในประเทศจีน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชาวเวียดนามถือโอกาสนี้ลุกขึ้นต่อสู้และโค่นล้มอำนาจจีนที่มีอยู่เหนือเวียดนามได้สำเร็จหลังจากที่ชาวเวียดนามพยายามปลดตนเองออกจากแอกของจีนมาเป็นระยะเวลายาวนาน[8]ภายใต้การนำของโงเควียน (Ngo Quyen) ที่แม่น้ำแบ็จดั่ง (Bach Dang) เหตุการณ์ในครั้งนั้นนับเป็นการเปิดหน้าใหม่ของประวัติศาสตร์ของเวียดนาม อีกทั้งยังทำให้เป็นที่ประจักษ์ว่าเป็นช่วงเวลาที่เวียดนามได้รับเอกราชอีกวาระหนึ่ง และจากเหตุการณ์เดียวกันนี้เองโงเควียนได้ตั้งชื่อประเทศใหม่ว่า “ได่เหวียด” (Dai-Viet) โดยตั้งเมืองหลวงอยู่ที่โก๋ลวา (Co Loa) รวมทั้งได้สถาปนาตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองประชาชนสืบมา

อย่างไรก็ตามแม้ว่าศึกภายนอกจะสงบลงได้ แต่เวียดนามยังคงต้องเผชิญหน้ากับศึกภายใน คือการจลาจล การกระด้างกระเดื่องจากการยุยงของขุนศึกเมืองเล็กเมืองน้อยต่าง ๆ อยู่หลายครั้ง สิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าวนับเป็นอุปสรรคสำคัญในการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าเวียดนามในยุคนั้นมีการแบ่งประเทศโดยพวกขุนนางศักดินาซึ่งยังครอบครองดินแดนของตนเองอยู่เพื่อปกครองกันเองและมีการรบกันอยู่เสมอ และหลังจากที่พระเจ้าโงเควียนได้สิ้นพระชนม์แล้วในปี ค.ศ. 944 ขุนศึกสิบสองคนก็แบ่งประเทศปกครองกันเอง ทั้งนี้เมื่อมองย้อนไปในประเด็นของพัฒนาการของพุทธศาสนาหลังจากการสิ้นพระชนม์ของกษัตริย์โงเควียนยังพบว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความเสื่อมลงตามลำดับ หากแต่ในครั้งนั้นยังนับว่าเป็นความโชคดีอยู่บ้างที่พุทธศาสนิกชนไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของจีนต่อไปเป็นเวลานาน[9]

หลังจากเกิดการแบ่งแยกดินแดนเพื่อปกครองกันเองของบรรดาขุนศึกต่าง ๆไม่นาน กล่าวคือในปีค.ศ. 967 ดินห์โบ่ลิ้นห์ (Dinh Bo Linh) ก็มีชัยชนะเหนือขุนศึกคนสำคัญ ๆ ทั้ง 12 คน และสามารถรวมประเทศให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้แล้ว พระองค์ก็ได้ตั้งชื่อประเทศของพระองค์ใหม่ว่า “ได่โก่เหวียด” (Dai Co Viet) ในครั้งนั้นพุทธศาสนาก็มีความเจริญรุ่งเรืองกว่าที่แล้วมาหลังจากที่ซบเซาลงไปเป็นระยะเวลากว่าสองทศวรรษ โดยจะพบว่าพระสงฆ์เริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญทางการเมืองอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือในรัชสมัยของกษัตริย์ดินห์โบ่ลิ้นห์นี้ (ค.ศ 968-980) พระองค์ได้อาราธนาพระภิกษุผู้มีชื่อเสียงเข้าไปรับตำแหน่งสำคัญในการบริหารประเทศชาติ นอกจากนี้พระองค์เองก็ให้ความเคารพเป็นพิเศษแก่ท่านชานลิว (Chan Luu) โดยพระองค์ได้ทรงแต่งตั้งท่านชานลิวให้เป็นผู้นำสงฆ์ในเวียดนาม และหลังจากนั้นท่านก็ยังได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ให้คำปรึกษาในราชการแผ่นดินที่เช่นกัน[10]นับแต่นั้นมาเรียกได้ว่าพุทธศาสนาก็เดินเข้าสู่ความเจริญขึ้นโดยลำดับ

---

[8] Bernard Newman, *Background to Viet-nam* (London: Robert Hale, 1965), p.9.

[9] จำนงค์ ทองประเสริฐ, *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์*, หน้า 162.

[10] Charles S. Prebish, *Buddhism: A Modern Perspective* (Delhi: Sri Satguru, 1995), p.175.

ครั้นเมื่อมาถึงช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 11-14 ซึ่งถือเป็นยุคที่พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองอย่างสูงสุด จนสามารถเรียกได้ว่าเป็น “ยุคทองของพระพุทธศาสนาในเวียดนาม” (Golden Age of Vietnam Buddhism) ในช่วงเวลานี้สถานภาพของพระสงฆ์นับได้ว่ามีความชัดเจนกว่าทุกยุคทุกสมัยในอดีต นอกจากนี้พระสงฆ์เองก็ยังมีความใกล้ชิดกับชนชั้นปกครองจนถูกจัดว่าเป็นหนึ่งในจำนวนกลุ่มอภิสิทธิ์ชนเช่นเดียวกับพระราชวงศ์และขุนนางคนสำคัญแล้ว บรรดากษัตริย์เองก็มีความใกล้ชิดกับศาสนาเป็นอย่างมากเช่นกัน กล่าวคือกษัตริย์ไม่เพียงแต่จะมีพระราชศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าจนถึงกับว่ามีกษัตริย์ในราชวงศ์ลี้หลายพระองค์ทรงใช้เวลาไปกับศาสนกิจตลอดจนกลายเป็นผู้นำนิกายสำคัญเท่านั้น[11] หากแต่คำสอนทางพุทธศาสนายังมีส่วนกำหนดนโยบายในการบริหารราชการอีกเช่นเดียวกัน

จากหลักฐานเอกสารทางประวัติศาสตร์พบว่าพระสงฆ์เริ่มเข้ามามีพันธกิจทางการเมืองมากขึ้นตั้งแต่ยุคคาบเกี่ยวระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 10 – 11 เมื่อมาถึงยุคสมัยดังกล่าวซึ่งอยู่ในช่วงของราชวงศ์ลี้ (Ly) (ค.ศ. 1010 – 1225) ถึงราชวงศ์เตริ่น (Tran) (1225 – 1400) พระสงฆ์บางท่านได้รับการแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาแห่งรัฐ (State Counselor) และอาจารย์ของประเทศ (National Teacher) หรือแม้แต่การมีส่วนในการบริหารกิจการต่างประเทศของกษัตริย์[12] และในจำนวนพระสงฆ์ทั้งหลายที่เข้ามามีบทบาทสำคัญทางการเมืองในขณะนั้นได้ปรากฏชื่ออยู่หลายท่าน อย่างเช่นท่านเกื่องเหวียด (Khuong Viet) ท่านฟับถวน (Phap Thuan) ท่านเวียนชุง (Vien Chung) ท่านเวียนทง (Vien Thong) ซึ่งเป็นพระสงฆ์ผู้ซึ่งได้รับสิทธิพิเศษเช่นเดียวกับองค์รัชทายาท[13] และที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคือท่านวันแห่นห์ (Van Hanh) ผู้เป็นอาจารย์ของท่านลี้คันห์วัน (Ly Khanh Van) บิดาบุญธรรมของกษัตริย์ ลี้ท้ายโต๋ ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์ลี้ ยิ่งไปกว่านั้นท่านวันหันญ์ยังเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนการขึ้นครองราชสมบัติของกษัตริย์ลี้ท้ายโต๋อีกเช่นกัน ส่งผลให้ในช่วงเวลาต่อมาท่านได้รับตำแหน่งประธานสงฆ์[14] ดังนั้นบทบาทของท่านวันแห่นห์จึงนับว่าเป็นตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญระหว่างองค์กรสงฆ์กับรัฐได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามแม้ว่าท่านจะเข้าไปมีส่วนในกิจกรรมทางการเมืองอย่างมากมายก็ตามแต่ก็นับได้ว่าท่านยังคงเป็นพระที่เคร่งในพระธรรมวินัยและใช้เวลาที่ท่านมีให้กับการสอนธรรมะควบคู่ไปกับการสร้างชาติ

นับได้ว่าในยุคที่ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาได้เข้าสู่จุดสูงสุดซึ่งกินระยะเวลายาวนานถึง 4 ศตวรรษนี้ ได้ปรากฏหลักฐานว่าบรรดากษัตริย์ทั้งสองราชวงศ์ (ทั้งราชวงศ์ลี้และราชวงศ์เตริ่น) ล้วนให้

---

[11] Neil L. Jamieson, *Understanding Vietnam* (Berkley: University of California Press,1993), p.9.

[12] Ellen Hammer, *Vietnam: Yesterday and Today* (New York: Holt, Rinehart and Winston,1966), p.66.

[13] เหงียนคักเวียน, *เวียดนาม: ประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร*, แปลโดย เพชรี สุมิตร, หน้า 35.

[14] จำนงค์ ทองประเสริฐ, *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์*, หน้า 164.

ความสำคัญกับพุทธศาสนามาโดยตลอด ดังจะเห็นได้จากการที่พระเจ้าลี้ท้ายโต๋และผู้สืบทอดราชบัลลังก์ต่อจากพระองค์ต่างทรงเป็นศาสนิกชนที่เคร่งครัดและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีเสมอมา กษัตริย์ทุกพระองค์ในราชวงศ์ล้วนปกครองประชาชนด้วยทศพิธราชธรรมและด้วยความศรัทธาที่เหนียวแน่นต่อพระพุทธศาสนานี้เอง ทำให้พระพุทธศาสนากลายเป็นศาสนาประจำรัฐ (the state religion) ในยุคนั้น นอกจากนี้ความศรัทธามั่นคงของกษัตริย์ทั้งหลายทำให้พระองค์ทรงใช้นโยบายในการบริหารแผ่นดินด้วยความสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ กษัตริย์ทั้งหลายทรงใช้พระเมตตาและขันติธรรมต่อพสกนิกรของพระองค์ ไม่เว้นแม่แต่อาชญากร นักโทษหรือแม้แต่ศัตรูหรือกบฏต่างชาติ นอกจากนี้การที่กษัตริย์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพุทธศาสนามีส่วนส่งผลให้รูปแบบการในปกครองประชาชนของกษัตริย์สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับประชาชนของพระองค์เป็นอย่างดี กล่าวคือกษัตริย์จะมีความใกล้ชิดกับประชาชนเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากหลักฐานทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏไว้ว่าบริเวณประตูหน้าพระราชวังจะมีศาลาพร้อมด้วยระฆังใบใหญ่ ให้สำหรับประชาชนที่ต้องการถวายคำร้องหรือฎีกาต่อกษัตริย์ได้มาสั่นระฆังนั้นเพื่อร้องขอถวายฎีกา[15]

จากตัวอย่างซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับชนชั้นปกครองดังกล่าวจึงทำให้เห็นได้ว่า ยิ่งกษัตริย์ให้ความสำคัญต่อพุทธศาสนามากเพียงใด พุทธศาสนาก็มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายการบริหารรัฐกิจของกษัตริย์มากขึ้นเพียงนั้น และจากความรุ่งเรืองของพุทธศาสนานี้เอง ส่งผลให้สถาบันสงฆ์กลายชนชั้นศักดินาประเภทหนึ่งในสังคม เนื่องจากวัดในพุทธศาสนามีที่ดินกว้างขวางเป็นของตนเองเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังมีทาสติดที่ดินและทาสธรรมดาไว้เป็นบริวารอีกเป็นจำนวนมาก[16] ยิ่งไปกว่านั้นในยุคสมัยแห่งราชวงศ์ลี้นี้เองพระสงฆ์ยังคงได้รับสิทธิพิเศษโดยได้รับยกเว้นภาษีอากรและกิจกรรมทางการทหารอีกด้วยเช่นกัน [17]

สำหรับความรุ่งเรืองด้านสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนานับว่าเป็นผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นอีกอย่างหนึ่งซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับชนชั้นปกครอง ดังจะทราบได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ชี้ให้เห็นว่ากษัตริย์หลายพระองค์ได้ทรงโปรดให้มีการสร้างสถูปเจดีย์เป็นจำนวนนับพัน ๆ แห่งรอบอาณาจักรของพระองค์ และในจำนวนเจดีย์ที่ทรงสร้างขึ้นทั้งหมดนี้ เจดีย์จัวโมตกอท (Chua Mot Cot) หรือที่รู้จักกันในนามของ เจดีย์เสาเดียว (One-Pillar Pagoda) ในเมืองฮานอย เจดีย์ดังกล่าวนับเป็นเจดีย์ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดแห่งหนึ่งของเวียดนาม โดยเชื่อกันว่าลักษณะของเจดีย์มีความคล้ายคลึงกับพุทธลักษณะในขณะที่กำลังประทับ

---

[15] เหงียนคักเวียน, *เวียดนาม: ประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร*, แปลโดย เพชรี สุมิตร, หน้า 33.

[16] เรื่องเดียวกัน

[17] เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

นั่งอยู่บนดอกบัว[18] นอกจากนี้ในยุคสมัยของราชวงศ์ลี้ยังปรากฏถึงความรุ่งเรืองทางด้านการเผยแผ่คำสอนทางพุทธศาสนาอีกด้วย โดยจากหลักฐานพบว่ามีการรวบรวมพระไตรปิฎกตลอดจนการส่งคณะทูตไปยังอินเดียเพื่อรวบรวมพระไตรปิฎก

ไม่เพียงแต่กษัตริย์จะเป็นผู้นำในการสร้างความเจริญรุ่งเรืองทางศาสนวัตถุเท่านั้นปรากฏให้เห็นว่ามีกษัตริย์บางพระองค์ที่ทรงสละราชบัลลังก์ และออกบวชเป็นภิกษุสั่งสอนศาสนธรรมให้กับประชาชน เช่น กษัตริย์ ลี้ท้ายโต๋, ลี้แทนห์โตน (Ly Thanh Ton), ลี้อันห์ทง (Ly Anh Ton), ลี้เกาทง (Ly Cao Ton) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกษัตริย์เตริ่นท้ายทง (Tran Thai Tong) ผู้ทรงเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง โดยพระองค์ได้ทรงนิพนธ์หนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนาไว้สองเล่มคือ *"Guide for Dhyana"* (วิถีสู่ธยาน) และ *"Khoa hu"* ซึ่งหนังสือทั้งสองเล่มนี้ยังคงเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี[19]

นอกจากนี้ยังมีกษัตริย์ เตริ่นญานทง (Tran Nhan Ton) ผู้ฝักใฝ่ในพุทธศาสนาไม่น้อยไปกว่ากษัตริย์พระองค์อื่นๆ อีกทั้งยังทรงเป็นนักปราชญ์ทางพุทธศาสนาผู้ยิ่งใหญ่ด้วยเช่นกัน สำหรับประวัติของพระองค์มีการเล่ากันว่าเมื่อพระองค์มีพระชนมายุได้ 17 พรรษา พระองค์ทรงปฏิเสธที่จะครองราชย์สมบัติ ยิ่งไปกว่านั้นพระองค์ทรงทูลขอพระราชบิดาเพื่อออกบวช หากแต่การทูลขอได้รับการปฏิเสธ อย่างไรก็ตามพระองค์ก็ยังคงมีพระทัยแน่วแน่ในการออกบวชและได้หนีไปอยู่ที่ภูเขาเอี่ยนตู๋ (Yen Tu) จนถูกจับได้และถูกบังคับให้ต้องครองราชย์สมบัติในที่สุด หากแต่หลังจากที่ขึ้นครองราชย์และทรงได้รับชัยชนะจากพวกมองโกลแล้ว พระองค์ทรงตัดสินพระทัยสละราชสมบัติแล้วออกบวช ครั้นต่อมาพระองค์ได้ก่อตั้งนิกายเวฬุวัน (Truck Lam) ขึ้นโดยนิกายดังกล่าวนับเป็นนิกายเซนนิกายแรกของเวียดนามที่ได้ก่อตั้งขึ้นและมีพระราชาเป็นผู้นำนิกาย เป็นที่น่าสังเกตว่าในสมัยราชวงศ์ เตริ่นนี้พุทธศาสนามีความรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก กล่าวคือมีคนเข้าวัดเป็นจำนวนมาก โดยทุกหมู่บ้านจะมีวัดประจำหมู่บ้าน และพระบรมวงศานุวงศ์ก็จะทรงผนวชเป็นพระสงฆ์ในพุทธศาสนาเป็นจำนวนมากเช่นกัน[20]

ในช่วงยุคทองของพระพุทธศาสนาในเวียดนามนี้เอง แนวคิดวรรณกรรมและสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาได้พัฒนาไปจนถึงจุดสูงสุดเช่นกัน และหนึ่งในจำนวนผลงานอันเป็นสัญลักษณ์แห่งความก้าวหน้าของพระพุทธศาสนาในช่วงเวลาดังกล่าวคือการแกะสลักจารึกพระคัมภีร์ทางพุทธศาสนาที่ได้ทำสำเร็จลงหลังจากมีการดำเนินการมาเป็นระยะเวลาถึง 24 ปี (ค.ศ. 1295 – 1319) โดยได้ดำเนินการขึ้นที่เจดีย์ควินห์เลิม (Quynh Lam) ภายใต้ความอุปถัมภ์ของกษัตริย์เตริ่นอานห์ทง

---

[18] Murray Hiebert, *Vietnam Notebook* (Hong Kong: Review Publishing Company, 1995), p.209.

[19] จำนงค์ ทองประเสริฐ, *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์*, หน้า 166.

[20] เรื่องเดียวกัน, หน้า 167.

อย่างไรก็ตามแม้ว่าในช่วงรัชสมัยแห่งราชวงศ์ลี้และราชวงศ์เตริ่นจะถูกจัดว่าเป็นยุคทองแห่งพุทธศาสนาก็ตาม แต่ก็ต้องยอมรับว่าลัทธิขงจื้อซึ่งดูเหมือนเป็นคู่แข่งกับพุทธศาสนาก็มีพัฒนาการในช่วงเวลาดังกล่าวเช่นกัน ทั้งนี้หากพิจารณาจากบริบททางประวัติศาสตร์สังคมของเวียดนามในช่วงนั้นจะพบว่าคำสอนของลัทธิขงจื๊อมีหลักคำสอนที่เอื้อต่อการสนับสนุนเสถียรภาพและรูปแบบการปกครองของกษัตริย์เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะการที่เวียดนามต้องอยู่ภายใต้ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ปกครองผ่านระบบเจ้าขุนมูลนายและระบบขุนนางที่มีความซับซ้อน จึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องให้มีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชนให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมและมีความเชื่อฟังต่อกษัตริย์[21] จากจุดนี้จึงทำให้เห็นได้ว่าโครงสร้างทางสังคมมีส่วนสำคัญในการรองรับความเจริญของลัทธิขงจื๊อได้เป็นอย่างดี และจากเหตุผลเดียวกันทำให้กษัตริย์ก็ให้ความสำคัญกับลัทธิดังกล่าวอยู่ไม่น้อยไปกว่าพุทธศาสนา ดังที่หลักฐานมีปรากฏว่าพระเจ้าลี้แทนห์โตนได้โปรดสร้างหอวรรณคดี (Literature Temple) ขึ้นในปี ค.ศ. 1070[22] เพื่อเป็นสถานที่บูชาขงจื๊อและสานุศิษย์ของเขา หลังจากนั้นในปี ค.ศ.1075 ก็จัดสอบเข้ารับราชการเป็นครั้งแรก คือ นักศึกษาลัทธิขงจื๊อที่สอบผ่านจะได้รับแต่งตั้งเป็นข้าราชการ นับได้ว่าวัฒนธรรมขงจื๊อมีความสำคัญมากเช่นกันในสมัยราชวงศ์เตริ่น มีการจัดการสอบแข่งขันเข้ารับราชการโดยวัดความรู้ที่เกี่ยวข้องกับลัทธิขงจื๊อ โดยมีตำแหน่งเทียบเท่าปริญญาเอกมอบให้ผู้ที่สามารถสอบได้ ทำให้เป็นการเพิ่มเกียรติภูมิของการศึกษาลัทธิขงจื๊อ นอกจากนี้มีการจัดตั้งสถาบันในเมืองหลวงเพื่อการศึกษาวรรณคดีขงจื๊อ โดยวิชาที่ใช้สอบแข่งขันประกอบด้วย การแต่งโคลงกลอน คำสั่ง และประกาศของราชสำนัก[23]

เมื่อมองกลับไปที่พัฒนาการของพุทธศาสนาในยุคแห่งความรุ่งเรืองนี้จะพบว่าศาสนาพุทธอยู่ในช่วงที่มีเสถียรภาพที่สุดดังที่อธิบายไว้แล้วถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น พระสงฆ์เองก็กลายเป็นอภิสิทธิ์ชนที่มีอำนาจและมีบทบาทสำคัญในสังคมและราชสำนัก และถึงแม้จะปรากฏว่าราชสำนักต้องให้ความสำคัญต่อคำสอนของลัทธิขงจื๊อก็ตาม แต่ก็หาได้เป็นอุปสรรคต่อพัฒนาการของพุทธศาสนาแต่อย่างใด และสำหรับความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชนชั้นปกครองพบว่าทั้งสองสถาบันมีความใกล้ชิดกันเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังอยู่ในฐานะที่เกื้อกูลกันอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์มีส่วนสำคัญในการช่วยบริหารราชกิจ ในขณะเดียวกันกษัตริย์หลายพระองค์ก็ทรงเป็นผู้ทำนุบำรุงพุทธศาสนาด้วยดีเสมอมา

3. ยุคแห่งการเสื่อมลงของพุทธศาสนา

หากพิจารณาจากพัฒนาการของพุทธศาสนาในเวียดนามจะพบว่าในช่วงคริสตศตวรรษที่ 15-16 นับเป็นช่วงพุทธศาสนาเข้าสู่ยุคแห่งความเสื่อมอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวยังสามารถ

---

[21] เหงียนคักเวียน, *เวียดนาม: ประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร*, แปลโดย เพชรี สุมิตร, หน้า 53.

[22] Crawford, *Customs and Culture Vietnam*, p.35.

[23] เหงียนคักเวียน, *เวียดนาม: ประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร*, แปลโดย เพชรี สุมิตร, หน้า 53-54.

เชื่อมโยงเข้ากับสภาพบริบททางสังคมการเมืองยุคนั้นได้เป็นอย่างดี ดังจะทราบได้ว่าในยุคที่เวียดนามตกอยู่ใต้อำนาจของจีน (ราชวงศ์หมิง) นั้น ทำให้พัฒนาการของพระพุทธศาสนาต้องสะดุดลงอย่างชัดเจน และในขณะที่พุทธศาสนาได้รับการกดดันจากราชสำนักหมิงอยู่นั้น วัฒนธรรมขงจื้อก็กลับได้รับการส่งเสริมในเวียดนามเป็นอย่างมากอีกครั้งหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ความรุ่งเรืองของวัฒนธรรมขงจื้อก็ทำให้พุทธศาสนาไม่ได้รับความสนใจจากบรรดากษัตริย์ดังเช่นอดีต แต่ทั้งนี้พุทธศาสนาก็มีพัฒนาการของตนเองอยู่บ้าง ดังที่มีการปรากฏให้เห็นว่ามีการก่อตั้งนิกายใหม่เกิดขึ้น[24] อย่างไรก็ตามแม้ว่าพุทธศาสนาจะต้องก้าวเข้าสู่ยุคเสื่อมในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 ก็ตาม แต่พุทธศาสนาก็ได้รับการฟื้นฟูอีกครั้งในราวศตวรรษต่อมา ด้วยเหตุนี้การศึกษาความเป็นไปของพุทธศาสนาในช่วงเวลาที่เรียกว่าเป็นยุคแห่งการเสื่อมถอยนั้น จึงเป็นการสะท้อนให้เห็นมิติแห่งความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นปกครองกับสถาบันศาสนา โดยจะเห็นได้ว่ากษัตริย์มีส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางเสถียรภาพของคณะสงฆ์ได้เป็นอย่างดี อนึ่งการศึกษาในประเด็นดังกล่าวยังเป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่าเสถียรภาพของสถาบันพุทธศาสนาไม่สามารถเติบโตได้โดยลำพังหากแต่ต้องอาศัยการเกื้อกูลจากชนชั้นปกครองอยู่เสมอ

ทั้งนี้ยุคแห่งการเสื่อมลงของพุทธศาสนาได้เริ่มปรากฏให้เห็นในช่วงปลายรัชสมัยของราชวงศ์เตริ่น เมื่อนักปราชญ์ของลัทธิขงจื๊อได้รับการผูกขาดในราชสำนัก อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่เคยมีต่อราชสำนักจึงลดลงไปตามลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากการรุกรานของพวกหมิง ใน ค.ศ. 1414 เวียดนามได้กลายเป็นเมืองบริวารของจีนอีกครั้งหนึ่ง[25] และในการกลับมามีอำนาจเหนือเวียดนามในครั้งนั้นราชสำนักหมิงได้พยายามทำลายอัตลักษณ์ของความเป็นเวียดนาม เช่นการยึดวรรณกรรมของชาติพร้อมกับส่งไปยังจีน ในขณะเดียวกันก็ยัดเยียดความเป็นจีนให้กับประชาชนอย่างเต็มที่ กล่าวคือมีการบังคับให้ผู้หญิงเวียดนามแต่งชุดแบบชาวจีน ส่วนผู้ชายก็ถูกบังคับให้ไว้ผมยาวอย่างชาวจีน ยิ่งไปกว่านั้นผู้ปกครองชาวหมิงยังทำการกดขี่ลัทธิความเชื่อในท้องถิ่นทั้งหลาย[26] และแน่นอนว่าพุทธศาสนาก็เป็นหนึ่งในจำนวนของลัทธิความเชื่อที่ถูกกดขี่ส่งผลให้ชาวพุทธในเวียดนามต้องตกอยู่ในฐานะที่ลำบาก มีการหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ชี้ว่าการทำลายคัมภีร์ทางพุทธศาสนารวมทั้งศาสนสถานเป็นจำนวนมาก ที่ร้ายไปกว่านั้นพระภิกษุที่มีสติปัญญาเฉียบแหลมจำนวนมากถูกเนรเทศไปยังจีน และหากพิจารณาถึงสาเหตุที่ราชสำนักหมิงพยายามทำลายเสถียรภาพของพุทธศาสนาอาจจะพบได้ว่าราชสำนักหมิงมีความเกรงกลัวอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อประชาชนในดินแดนแห่งนี้ ดังจะเห็นได้ว่าในอดีตนั้นวัดและพระสงฆ์มีความใกล้ชิดกับประชาชนเป็นอย่างมาก และพระสงฆ์มีส่วนสอนให้

---

[24] Nguyen Khac Kham, *An Introduction to Vietnamese Culture* (Tokyo: Tokyo Press, 1967), p.29-30.

[25] Joseph Buttinger, *Veitnam: A Political History* (New York: Praeger, 1968), p.44.

[26] Ibid., p.44-45.

ประชาชนเกิดสำนึกในความเป็นชาติ (อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านรัฐบาลจีน) ส่งผลให้วัดในชนบทได้กลายเป็นจุดศูนย์กลางในการลุกฮือขึ้นต่อต้านรัฐบาลจีนอยู่บ่อยครั้ง ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจีนจึงต้องจัดวางระบบควบคุมวัดและพุทธศาสนาอย่างเข้มงวด[27]

หลังจากสิบปีแห่งการต่อสู้กับราชวงศ์หมิงผ่านพ้นไป ในที่สุดเวียดนามก็ได้รับชัยชนะโดยเลโลย (Le Loi) ซึ่งต่อมากลายเป็นผู้ก่อตั้งราชวงศ์เล (Le Dynasty) และสถาปนาตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์ และเมื่อพิจารณาจากสภาพโดยทั่วไปของพุทธศาสนาในช่วงระยะเวลานี้จะพบได้ว่าพุทธศาสนายังอยู่ในสภาวะที่ไม่สู้ดีนัก ทั้งนี้เพราะมีปัจจัยแวดล้อมหลายอย่างเข้ามาเป็นกลไกผลักดันให้พุทธศาสนาเข้าสู่ความเสื่อม โดยปัจจัยแรกที่สามารถมองเห็นได้คือ กษัตริย์ในราชวงศ์นี้มีท่าทีต่อพุทธศาสนาที่แตกต่างไปจากราชวงศ์อื่นอย่างชัดเจน กล่าวคือกษัตริย์หลายพระองค์ในราชวงศ์เลไม่ได้ให้ความสำคัญกับพุทธศาสนาเท่าที่ควร ซึ่งอาจเกิดจากการกษัตริย์ทั้งหลายต่างทรงเห็นว่าสถาบันพระพุทธศาสนาไม่ได้มีส่วนเสริมสร้างเสถียรภาพหรือเอื้อประโยชน์แก่สถาบันกษัตริย์ได้เท่ากับลัทธิขงจื๊อ นอกจากนี้จากการที่พระสงฆ์ในพุทธศาสนาเริ่มกลายเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้ในหลักธรรมคำสอนของศาสนาอย่างแท้จริง จนทำให้มีการปรากฏรูปแบบที่บิดเบือนจากพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมและโดยมีการแทนที่ด้วยความเชื่อทางไสยศาสตร์มากขึ้น ตลอดจนปัจจัยที่สำคัญยิ่งอีกประการคือการโจมตีจากนักปราชญ์ฝ่ายขงจื๊อซึ่งกำลังมีบทบาทสำคัญในราชสำนักอยู่ในขณะนั้น[28] ทั้งหมดนี้จึงล้วนแต่เป็นสิ่งผลักดันสถาบันพุทธศาสนาให้ก้าวเข้าสู่ห้วงเหวแห่งความเสื่อมทั้งสิ้น

หากพิจารณาจากประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันสงฆ์กับสถาบันกษัตริย์ในช่วงนี้จะพบว่าอยู่ในภาวะที่ไม่สู้ดีนัก กล่าวคือนอกจากกษัตริย์จะไม่ให้การสนับสนุนพระสงฆ์ในพุทธศาสนาแล้ว กษัตริย์บางพระองค์ยังคงใช้พระราชอำนาจเข้ามาแทรกแทรงสถาบันสงฆ์ในพุทธศาสนาอีกเช่นกัน ตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดคือท่าทีของกษัตริย์ที่มีต่อการจำกัดการเติบโตของจำนวนสมาชิกในองค์กรสงฆ์ เช่นกษัตริย์ลี้ท้ายโต๋ ที่ทรงรับสั่งให้พระสงฆ์ในพุทธศาสนาต้องผ่านการสอบวัดความรู้ตามเกณฑ์ของราชสำนักและหากพระสงฆ์รูปใดไม่ผ่านก็ต้องลาสิกขาไป ในขณะเดียวกันความรุ่งเรืองของลัทธิขงจื๊อในช่วงเวลาดังกล่าวทำให้ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่ามีส่วนทำให้สถาบันพุทธศาสนาตกต่ำลงไปอีกเช่นกัน ทั้งนี้เพราะคำสอนของลัทธิขงจื๊อนับได้ว่ามีอิทธิพลและคุณูปการต่อการค้ำจุนสถาบันกษัตริย์เป็นอย่างมาก (ซึ่งดูเหมือนพุทธศาสนาจะยังไม่มีความเด่นชัดในประเด็นนี้) เนื่องจากคำสอนของลัทธิขงจื๊อให้ความสำคัญกับกษัตริย์ในฐานะเป็นบุตรแห่งสวรรค์ (Son of Heaven) ผู้ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากสวรรค์ให้มาปกครองโลก และจากการให้ความสำคัญของกษัตริย์เช่นนี้ทำให้

---

[27] พระเทพเวที, *พระพุทธศาสนาในอาเซีย*, หน้า 176.

[28] Crawford, *Vietnam*, p.74.

ประชาชนต้องเคารพยำเกรงต่อกษัตริย์ของตน[29] ด้วยเหตุนี้คำสอนของลัทธิขงจื๊อจึงถูกมองว่าเป็นทางที่ดีที่สุดในการนำมาซึ่งอำนาจและเกียรติยศต่อราชสำนักและในขณะเดียวกันก็ทำให้ลัทธิขงจื๊ออยู่ในสถานภาพที่เหนือกว่าพุทธศาสนาไปโดยปริยายดังที่เหงียนคักเวียนได้ให้คำอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวไว้ดังนี้

> การยอมรับลัทธิขงจื๊อเป็นลัทธิประจำชาติของเวียดนามในคริสตศตวรรษที่ 15 นั้นมีเหตุผล 2 ประการคือ ประการแรก ลัทธิขงจื๊อเป็นอุดมการณ์ที่เป็นหลักของพระราชวงศ์และชนชั้นสูง และอีกประการหนึ่งเนื่องจากประเทศมีรัฐบาลในระบบเจ้าขุนมูลนายที่รุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์เตริ่น ความมีเหตุผลของลัทธิขงจื๊อเป็นก้าวที่นำออกจากพุทธศาสนาในศตวรรษที่ผ่านมา[30]

จะเห็นได้ว่านอกจากหลักการคำสอนของขงจื๊อที่สอดคล้องกับการส่งเสริมอำนาจของกษัตริย์จะมีส่วนทำให้เสถียรภาพของพุทธศาสนามีน้อยลงแล้ว การมีอำนาจของนักปราชญ์ฝ่ายขงจื๊อในราชสำนักยังมีส่วนปิดกั้นความเจริญของพุทธศาสนาอีกเช่นกัน ทั้งนี้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่าบรรดานักปราชญ์ฝ่ายขงจื๊อ (ซึ่งมีบทบาทสำคัญในราชสำนัก) ได้ร่างกฎหมายขึ้นเพื่อจำกัดการสร้างเจดีย์และวัดในพุทธศาสนา หรือแม้แต่มีการจัดการสอบเพื่อวัดความสามารถของพระสงฆ์ในพุทธศาสนาเพื่อให้มั่นใจว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะครองเพศบรรพชิตเช่นกัน[31] แม้ว่านโยบายหลังจะดูเมือนจะมีผลดีต่อศาสนาพุทธในการคัดเลือกบุคลากรที่มีคุณภาพให้องค์กรสงฆ์ แต่ความเป็นจริงการกระทำดังกล่าวเป็นการลดจำนวนของพระสงฆ์ในพุทธศาสนา ส่งผลให้การเจริญเติบโตของพุทธศาสนาเป็นเกิดขึ้นอย่างไม่สะดวกนักเพราะขาดกำลังสำคัญในการพัฒนาองค์กรศาสนา อย่างไรก็ตามสิ่งหนึ่งที่ยังนับว่าเป็นโชคดีของพุทธศาสนาคือการที่พุทธศาสนาได้หยั่งรากลึกลงไปในชนชั้นต่าง ๆ สิ่งนี้จึงหมายถึงประชาชนยังมีความศรัทธาเชื่อมั่นไม่เว้นแม้แต่ในช่วงเวลาที่พวกเขาเผชิญกับความทุกข์ยากทั้งจากสงครามการแย่งชิงอำนาจและภัยจากธรรมชาติต่าง ๆ ชาวพุทธทั้งหลายก็ยังคงมีการสร้างวัด เจดีย์ และจัดพิมพ์จารึกของพุทธศาสนาขึ้นมาใหม่ โดยแม้ว่าจะมีการต่อต้านอย่างรุนแรงจากบรรดานักปราชญ์ผู้ยึดถือคำสอนของขงจื๊อและโองการของกษัตริย์

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 ภายใต้เหตุการณ์การขัดแย้งระหว่างขุนนางตระกูลตรินห์กับขุนนางตระกูลเหงียน (Trinh Nguyen Conflict) ที่ปรากฏอยู่เป็นเวลานานเกือบ 3 ศตวรรษ พัฒนาการของพุทธศาสนานับว่าเริ่มดีขึ้นกว่าศตวรรษที่ผ่านมา เนื่องจากทั้งขุนนางตระกูลตรินห์และขุนนางตระกูลเหงียนที่ผลัดกันมามีอำนาจต่างก็พยายามฟื้นฟูพระพุทธศาสนาเพื่อหวังจะเอาชนะใจประชาชน ดังนั้นท่าทีของชนชั้นปกครองที่มีต่อพุทธศาสนาเพื่อหวังการสนับสนุนจากประชาชนดังกล่าวจึงนับเป็นผลดีต่อพัฒนาการของพุทธศาสนาใน

---

[29] Ch'en, *Buddhism in China: A Historical Survey* (New Jersey: Princeton University Press, 1964), p.21.

[30] เหงียนคักเวียน, *เวียดนาม: ประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร*, แปลโดย เพชรี สุมิตร, หน้า 77.

[31] Hammer, *Vietnam: Yesterday and Today*, p.44.

ขณะนั้นเป็นอย่างยิ่ง ดังที่พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้อธิบายถึงผลกระทบด้านบวกที่สถาบันพุทธศาสนาได้รับดังต่อไปนี้

> ในระยะ ๒๗๐ ปีแห่งการแตกแยกเป็น ๒ อาณาจักรนั้น พระพุทธศาสนาได้กลายเป็นเหมือนเครื่องมือสำหรับแสวงหากำลังสนับสนุนของทั้งสองฝ่าย ด้วยเหตุที่ประชาชนมีความผูกพันกับพระศาสนาอย่างลึกซึ้งทั้งอาณาจักรเหนือ (พวกตรินห์) และอาณาจักรใต้ (ราชวงศ์เหงียน) จึงต่างแข่งกันแสดงศรัทธาทะนุบำรุงพระศาสนา มีการสร้างและปฏิสังขรณ์วัดวาอารามเป็นการใหญ่[32]

ดังที่ได้อธิบายไว้ในเบื้องต้นแล้วว่าแม้พุทธศาสนาจะเข้าสู่ความเสื่อมลงก็ตามแต่พัฒนาการของพุทธศาสนายังคงปรากฏมีให้เห็นอยู่เรื่อยๆ ดังที่หลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้นำเสนอให้เห็นว่าในยุคสมัยดังกล่าวมีการก่อตั้งนิกายทางพุทธศาสนาอยู่เช่นกัน และนิกายที่ได้ก่อตั้งขึ้นคือนิกายเหลียนตน (Lien-ton) หรือนิกายดอกบัว ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1676 โดยเจ้าชายแห่งราชวงศ์ตรินห์ เจ้าชายพระองค์นี้เป็นศิษย์ของท่านจอคุง (Cho-Kung) พระภิกษุชาวจีนที่ได้เดินทางจาริกมายังเวียดนามทางตอนเหนือ ในยุคสมัยเดียวกันนี้เจ้าชายแห่งตระกูลเหงียนผู้ปกครองราชสำนักทางใต้ก็ได้ช่วยพัฒนาพุทธศาสนาอีกครั้งหนึ่ง ส่งผลให้มีการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานขึ้นในพระราชอาณาจักรขึ้นอีกหลายแห่ง เช่น เจดีย์เธียนมู (Thien Mu) ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองเว้โดยเจ้าชายเหงียนเหียง (Nguyen Hoang) นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สืบทอดราชสมบัติต่อจากเจ้าชายเหงียนเหียงยังได้สร้างเจดีย์ขึ้นอีกมากมายเพื่อให้เป็นสถานที่ลี้ภัยให้กับพระภิกษุชาวจีนที่อพยพมาจากเมืองจีนจากการรุกรานของพวกแมนจู [33] ดังนั้นเจดีย์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นในยุคนี้อย่างเช่นเจดีย์เทียนทอ (Thien Tho) และเจดีย์อันทอง (An Ton) จึงถือเป็นสัญลักษณ์แห่งการฟื้นฟูของพุทธศาสนาเช่นกัน

สำหรับประเด็นของชนชั้นปกครองกับการให้ความสำคัญต่อหลักธรรมของพุทธศาสนาพบว่าในยุคที่เวียดนามปกครองโดยขุนนางตระกูลเหงียนนี้ ผู้ปกครองแห่งตระกูลเหงียนบางคนมีความสนใจในพระพุทธศาสนาอยู่บ้าง ดังที่มีการปรากฏว่ากษัตริย์เหงียนฝุกจู (Nguyen Phuc Chu) ได้เชิญได้เชิญท่านดาชาน (Da Shan) พระภิกษุชาวจีนเพื่อมาอธิบายหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นเวลากว่าหนึ่งปี (เดือนสิงหาคมปี ค.ศ. 1694-เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1695)[34] อนึ่งยังมีการปรากฏนามของพระสงฆ์ผู้มีชื่อเสียงอย่างท่านชานเหงียน (Chan Nguyen) ผู้เปรียบดังแสงประทีปของคณะสงฆ์และได้รับการยอมรับให้เป็น “ประธานสงฆ์” จากกษัตริย์เลดือทง (Le Du Tong) โดยท่านและลูกศิษย์คนสำคัญของท่านอย่างท่านญูเหียน (Nhu Hien)

---

[32] พระเทพเวที, *พระพุทธศาสนาในอาเซีย*, หน้า 186.

[33] Kham, *An Introduction to Vietnamese Culture*, p.30-31.

[34] Li Tana and Anthony Reid, *Southern Vietnam under the Nguyen: Documents on the Economic History of Cochinchina (Dang Trong), 1602-1777* (Singapore: Asian Economic Center, Institute of Southeast Asian Study, 1993), p.55.

และท่านญูจุง (Nhu Trung) ได้พยายามฟื้นฟูนิกายเวฬุวันตลอดถึงได้พิมพ์งานวรรณกรรมขึ้นมาใหม่อีกมากมาย นอกจากนี้ยังมีสมณาจารย์แห่งนิกายเซนอย่างท่านเฮืองไห่ (Huong Hai) ผู้ที่สอนพุทธศาสนธรรมอยู่ที่วัดเหงียทเดือง (Nguyet Duong) ให้กับสานุศิษย์หลายพันคนโดยศิษย์ของท่านหลายคนได้รับชื่อเสียงและได้รับการแต่งตั้งให้เป็นประธานสงฆ์ในเวลาต่อมา

จากการอธิบายถึงภาพรวมของการเข้าสู่ยุคเสื่อมของพุทธศาสนาในคริสต์ศตวรรษที่15 ตลอดจนการฟื้นฟูในเวลาต่อมาจึงนับเป็นการสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเวียดนามได้เป็นอย่างดี อีกทั้งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวมีส่วนช่วยอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นระหว่างพุทธศาสนากับชาวเวียดนาม ที่แม้ว่าครั้งหนึ่งพัฒนาการของพุทธศาสนาจะเข้าสู่สถานการณ์ขั้นวิกฤตก็ตาม แต่การที่ศาสนาพุทธได้หยั่งรากลึกลงในหัวใจของประชาชนเป็นอย่างดีแล้วนั้น ทำให้พุทธศาสนาสามารถผ่านพ้นจากช่วงเวลาอันเลวร้ายนั้นได้ตลอดจนสามารถฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้งได้ในเวลาต่อมา

4. ยุคแห่งการฟื้นฟูพุทธศาสนาในคริสต์ศตวรรษที่ 20

พัฒนาการของพุทธศาสนาในยุคฟื้นฟูสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 20 นับเป็นประเด็นที่อยู่ในการรับรู้ของคนทั่วไปได้มากกว่าพัฒนาการของพุทธศาสนาในยุคอื่นๆ ทั้งนี้เพราะช่วงเวลาดังกล่าวมีความใกล้ชิดกับปัจจุบันจนสามารถเรียกได้ว่าเป็น “ยุคแห่งพุทธศาสนาร่วมสมัย” กอปรกับมีหลักฐานข้อมูลแสดงให้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่างๆให้ได้รับรู้โดยง่าย นอกจากนี้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับองค์การพุทธศาสนาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 นี้ยังคงมีลักษณะเด่นชัดที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากมีการเกิดขึ้นและเคลื่อนไหวขององค์กรพุทธศาสนาอยู่บ่อยครั้ง ในขณะเดียวกันการเกิดขึ้นขององค์กรพุทธศาสนาต่างๆได้ขยายพื้นที่ให้กับฆราวาสเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนองค์กรร่วมกับพระสงฆ์ชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการเคลื่อนไหวขององค์กรทางพุทธศาสนายังสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ไปยังนานาประเทศได้อีกเช่นกัน

หากพิจารณาจากบริบททางสังคมการเมืองของเวียดนามในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 จะเห็นได้ว่าช่วงเวลาดังกล่าวเวียดนามยังตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ดังนั้นนอกจากการที่ต้องตกเป็นเหยื่อในการแสวงหาผลประโยชน์อย่างเอารัดเอาเปรียบจากจ้าวอาณานิคมอย่างเต็มที่แล้ว การเป็นอาณาของนิคมฝรั่งเศสยังส่งผลกระทบต่อสถาบันพุทธศาสนาอีกเช่นกัน ดังจะเห็นได้ว่าในช่วงเริ่มต้นของการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ของจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสซึ่งตรงกับยุคที่ราชวงศ์เหงียนกำลังคุมอำนาจอยู่นั้น สถานภาพของพุทธศาสนาก็ตกอยู่ในสภาพที่ย่ำแย่ ทั้งนี้เพราะได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรงจากบรรดาขุนนางในราชสำนักที่ยึดมั่นในหลักการของขงจื๊อ ตลอดจนกษัตริย์เองก็มีทีท่าที่ไม่ให้ความสำคัญต่อพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้การเข้ามา

แทรกแซงสถาบันพุทธศาสนาของจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสจึงเหมือนเป็นการสร้างความกดดันต่อชาวพุทธในเวียดนามให้มีมากยิ่งขึ้นอีกทางหนึ่ง

สืบเนื่องจากการที่รัฐบาลฝรั่งเศสได้เข้ามาบริหารกิจการต่าง ๆ ในเวียดนาม และในฐานะเป็นกลุ่มคนที่มีอำนาจทำให้รัฐบาลฝรั่งเศสพยายามส่งเสริมคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกของตนให้เป็นที่แพร่หลายในเวียดนาม พร้อมกันนั้นก็พยายามลิดรอนความเจริญเติบโตของพุทธศาสนาด้วยวิธีการต่าง ๆ อนึ่งในระยะที่เวียดนามตกอยู่ใต้อำนาจของฝรั่งเศสอยู่นั้น ฝรั่งเศสได้กำหนดนโยบายที่มีความเอนเอียงทางศาสนาอย่างชัดเจน โดยนโยบายเอนเอียงทางศาสนาที่เห็นได้ชัดคือนโยบายการรับเข้าเป็นข้าราชการระดับสูง กล่าวคือ ผู้ที่จะมีสิทธิเลือกตั้งเป็นผู้แทนของมณฑลไปประจำที่ปารีส หรือเป็นข้าราชการสัญญาบัตรจะต้องมีสัญชาติเป็นฝรั่งเศส และผู้ที่จะโอนสัญชาติเป็นฝรั่งเศสได้ต้องนับถือคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก ด้วยเหตุนี้ชาวพุทธจึงไม่มีโอกาสเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในช่วงที่รัฐบาลอาณานิคมมีอำนาจได้เลย ส่งผลให้พุทธศาสนาถูกปล่อยปละละเลยเป็นอย่างมาก[35] รัฐบาลฝรั่งเศสยังได้สร้างข้อจำกัดให้กับชาวพุทธหลายประการ เช่น การจำกัดจำนวนของพระสงฆ์และการปลูกสร้างศาสนสถานทางพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การก่อสร้างศาสนสถานต่าง ๆ อย่างเช่น สถูปและเจดีย์จะไม่สามารถดำเนินการได้หากไม่ได้รับการยินยอมจากรัฐบาลอาณานิคม[36] นอกจากนี้ประชาชนยังถูกห้ามไม่ให้เป็นผู้ฝักใฝ่ในกิจกรรมทางศาสนามากจนเกินไป เช่น การห้ามนั่งกัมมัฏฐานเจริญสมาธิภาวนา เป็นต้น สิ่งที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้จึงนับเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างความกดดันให้ชาวพุทธเกิดความเคียดแค้นต่อรัฐบาลอาณานิคมทั้งสิ้น

อย่างไรก็ดีสถานการณ์อันเลวร้ายที่เกิดจากรัฐบาลอาณานิคมจะดูเหมือนเป็นมูลเหตุของการเสื่อมลงของพุทธศาสนาอีกวาระหนึ่งก็ตาม แต่หากมองจากอีกมุมหนึ่งจะพบว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นได้กลายเป็นปัจจัยในการกระตุ้นความสำนึกของชาวพุทธให้มีความเห็นใจซึ่งกันและกันและเกิดความต้องการที่จะฟื้นฟูพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี อีกทั้งจากการที่เวียดนามได้รับอิทธิพลในการฟื้นฟูพุทธศาสนาจากประเทศจีนในปี ค.ศ. 1920 ทำให้ชาวเวียดนามเกิดความรู้สึกตื่นตัวต้องการที่จะฟื้นฟูพุทธศาสนาในเวียดนามบ้าง ส่งผลให้เกิดองค์กรเพื่อการฟื้นฟูพุทธศาสนาต่าง ๆขึ้นอย่างมากมายทั้งในเวียดนามเหนือ เวียดนามกลาง และเวียดนามใต้ โดยทั้งหมดจัดตั้งขึ้นจากการรวมตัวกันของกลุ่มชาวพุทธและกลุ่มปัญญาชน อนึ่งองค์กรฟื้นฟูทางพุทธศาสนาที่มีบทบาทเด่นชัดในขณะนั้นได้แก่ พุทธสมาคมแห่งตังเกี๋ย (Tokin Buddhist Association) สมาคมค้นคว้าทางพุทธศาสนาแห่งโคชินไชน่า (Cochinchina Buddhist Research Association) พุทธสมาคมแห่งอันนัม

---

[35] พระเทพเวที, *พระพุทธศาสนาในอาเซีย*, หน้า 190-191.

[36] Crawford, *Customs and Culture of Vietnam*, p. 74-75.

(Annam Buddhist Association) และพุทธสมาคมเพื่อความหลุดพ้นแห่งชาติ (Vietman National Salvation Buddhist Association)[37] วัตถุประสงค์ของสมาคมต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นไปเพื่อการฟื้นฟูสถาบันพุทธศาสนาในเวียดนามให้มีสภาพที่ดีขึ้น และบางสมาคมมีการเน้นหนักไปในด้านกิจกรรมทางการเมืองโดยเฉพาะการต่อต้านรัฐบาลฝรั่งเศส นอกจากนี้สมาคมเหล่านี้ยังได้แผ่ขยายสาขาไปยังเมืองใหญ่ต่าง ๆ อีกมากมาย อย่างไรก็ตามการดำเนินการของสมาคมทั้งหลายนี้ได้ถูกกีดกันจากรัฐบาลอาณานิคมเป็นส่วนมาก อีกทั้งการดำเนินการต้องสะดุดลงในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง[38]

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงและเวียดนามได้รับเอกราชแล้ว สมาคมต่าง ๆ ก็รวมกันเป็นเอกภาพพุทธสมาคมเวียดนาม (Vietman Unified Buddhist Association) ขึ้น ซึ่งสมาคมนี้มีอิทธิพลอยู่มากในแถบเวียดนามเหนือ และสมาคมยังคงยึดมั่นในหลักการเดิม คือการฟื้นฟูพุทธศาสนา ช่วยเหลือประชาชนรับใช้ปิตุภูมิและรักษาความสงบเรียบร้อย[39] ในปี ค.ศ.1948 ได้มีการก่อตั้งสมาคมชาวพุทธร่วมใจของเวียดนาม (United Vietman Buddhist Association) ขึ้นเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆดังกล่าวต่อไปในฮานอย ส่งผลให้วารสารเกี่ยวกับพุทธศาสนาปรากฏขึ้นมาเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังมีการแปลตำราทางพุทธศาสนาเป็นภาษาเวียดนามพิมพ์ขึ้นเผยแพร่เช่นกัน นอกจากนี้ยังมีการก่อตั้งสถาบันพุทธศาสนา (Buddhist Institute) ขึ้นที่เจดีย์จีกลาม (Truc Lam) และหลังจากนั้นก็ได้มีการก่อตั้งพุทธสมาคมแห่งอันนาม (The Buddhist Association of An Nam) ขึ้นที่เจดีย์ตูกว๋าง (Tu Quang) และสร้างโรงเรียนทางพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาบุคลากรในองค์กรศาสนา (ทั้งพระสงฆ์และแม่ชี) ให้มีคุณภาพมากขึ้น ในปี ค.ศ. 1951 สมาพันธ์ชาวพุทธแห่งชาติ (National Buddish Conerence) ได้ถือกำเนิดขึ้นในเมืองเว้โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมสมาคมชาวพุทธทั้งหมดให้เป็นปึกแผ่นและจัดระเบียบการเข้าร่วมกิจกรรมของคณะสงฆ์ อนึ่งสมาพันธ์ดังกล่าวยังได้ผลักดันให้ชาวพุทธในเวียดนามมีส่วนร่วมในการเป็นเข้าภาคีสมาชิกชาวพุทธโลก (World Fellowship of Buddhists) (WFB) ซึ่งก่อตั้งที่เมืองโคลัมโบ (Colombo) ประเทศศรีลังกาในปี ค.ศ. 1950 ด้วยเช่นกัน

นับได้ว่าพัฒนาการของพุทธศาสนาในช่วงครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 20 นี้ องค์กรต่าง ๆ ทางพุทธศาสนามีความเหนียวแน่นมากขึ้น ตลอดทั้งมีความชัดเจนทั้งในรูปแบบและหลักการมากกว่าในอดีต ยิ่งไปกว่านั้นพุทธศาสนาในช่วงเวลาดังกล่าวไม่ใช่เพียงเป็นองค์กรที่มีพระสงฆ์เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ยังเป็นองค์กรที่เปิดโอกาสให้ฆราวาสเข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรอีกด้วยเช่นกัน ดังนั้นบทบาทของพุทธศาสนาในยุคสมัยดังกล่าวจึงเริ่มกลายเป็นศาสนาแห่งชาติอย่าง

---

[37] จำนงค์ ทองประเสริฐ, *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์*, หน้า 168.

[38] Crawford, *Customs and Culture of Vietnam*, p. 74-75.

[39] จำนงค์ ทองประเสริฐ, *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์*, หน้า 168-169.

แท้จริง อย่างไรก็ตามแม้จะดูเหมือนว่าการรวมตัวกันขององค์กรชาวพุทธกลุ่มต่าง ๆ จะทำให้ภาพลักษณ์ของพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีเสถียรภาพทางการเมืองก็ตาม แต่ช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้ปรากฏให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวภายใต้ประเด็นทางการเมืองอีกครั้ง ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนั้นนับเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้การรวมพลังของชาวพุทธได้เป็นที่รับรู้ของคนทั่วโลก กล่าวคือใน ค.ศ. 1954 หลังจากที่เวียดนามถูกแบ่งออกเป็น 2 ภูมิภาค (เวียดนามเหนือกับเวียดนามใต้) ตามข้อตกลงเจนิวา (Geniva Agreement) ชาวพุทธในเวียดนามใต้ได้รับความทุกข์ทรมานจากการแบ่งแยกทางศาสนาที่รุนแรงอันเกิดขึ้นภายใต้การปกครองของประธานาธิบดีโงดินห์เดียม (Ngo Dinh Diem) ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ ชาวพุทธเริ่มไม่พอใจการจัดวางตำแหน่งการบริหารงานที่ไม่เหมาะสมของโงดินห์เดียม กล่าวคือ ชาวพุทธเห็นว่าประชาชนที่นับถือคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกมีเพียง 10 เปอร์เซ็นต์ของประชากรในประเทศ แต่ในจำนวนน้อยของชาวคริสต์เหล่านั้นกลับได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลอย่างเต็มที่ในการจัดสรรค์ตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงให้กับผู้ที่มีโอกาสรับราชการเกือบทั้งหมดทั้งตำแหน่งพลเรือนและทางทหาร[40] และนอกจากนี้โงดินห์เดียมยังใช้นโยบายกดขี่และปราบปรามชาวพุทธในรูปแบบต่าง ๆ การกระทำดังกล่าวจึงนับเป็นการบ่งเพาะความโกรธแค้นอย่างรุนแรงในหมู่ชาวพุทธให้มีต่อโงดินห์เดียมและครอบครัวของเขาซึ่งนับถือคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกทั้งสิ้น

ทั้งนี้หากพิจารณาถึงปัจจัยหลาย ๆ ประการจะพบว่าสาเหตุหลักที่ทำให้โงดินห์เดียมมีทีท่าในทางลบจนถึงขั้นต้องการกำจัดองค์กรชาวพุทธกลุ่มต่าง ๆเพราะ ประการแรก ตระกูลโง (ตระกูลของประธานาธิบดี) นับถือนิกายคาทอลิกและต้องการส่งเสริมให้คริสต์ศาสนานิกายคาธอลิกเป็นศาสนาสำคัญของเวียดนามใต้ และประการที่สอง ทั้งโงดินห์เดียมและโงดินห์นูน้องชายพิจารณาว่าการเติบโตขององค์กรพุทธศาสนาจะกลายเป็นศัตรูทางการเมืองที่มีพลังท้าทายอำนาจของรัฐบาลได้ ยิ่งไปกว่านั้นโงดินห์เดียมมักจะกล่าวหาว่าองค์กรพุทธศาสนาในเวียดนามใต้ตกอยู่ภายใต้การแทรกแทรงและบงการจากพรรคคอมมิวนิสต์ในเวียดนามเหนือ ส่งผลให้เกิดการจับกุมชาวพุทธโดยเฉพาะพระสงฆ์ซึ่งถือเป็นแกนนำอยู่บ่อยครั้ง ท่ามกลางการใช้นโยบายปราบปรามและกดขี่ผู้ที่มีทีท่าต่อต้านตนเองของโงดินห์เดียมนี้เองทำให้พระสงฆ์หลายรูปที่ทำการเคลื่อนไหวตำหนินโยบายรัฐบาลถูกจับกุมคุมขังมากขึ้น จนให้การเผชิญหน้าและความตึงเครียดระหว่างรัฐบาลกับองค์กรพุทธพุทธศาสนาทวีความรุนแรงมากขึ้นโดยลำดับและนำไปสู่วิกฤตการณ์ทางการเมืองอันเลวร้ายในที่สุด[41]

---

[40] Buttinger, *Vietnam: A Political History*, p.465.

[41] สุด จอนเจิดสิน, *ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณานิคมถึงปัจจุบัน* (กรุงเทพ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 237-239.

และวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่รุนแรงที่สุดคือเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นในวันที่ 8 พฤษภาคม ค.ศ. 1963 โดยวันนั้นเป็นวันวิสาขบูชา ชาวพุทธในเมืองเว้ต้องการที่จะชักธงธรรมจักรเพื่อฉลองการครบรอบวันประสูติของพระพุทธเจ้าแต่กลับถูกสั่งห้ามโดยรัฐบาล ซึ่งก่อนหน้านี้เพียงสองวันท่านอาร์คบิชอป โงดินห์ถึก (Ngo Dinh Thuc) พี่ชายของประธานาธิบดีโงดินห์เดียมได้จัดพิธีเฉลิมฉลองของคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกอย่างเอิกเกริกและมีการประดับธงศาสนจักรคาทอลิกแห่งกรุงวาติกัน โดยรัฐบาลยังถือว่าวันนั้นเป็นวันสำคัญประจำชาติอีกด้วย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีการประท้วงเกิดขึ้นโดยกลุ่มของชาวพุทธ เหตุการณ์ในครั้งนั้นทำให้กองทหารได้ทำการระดมยิงใส่ผู้ประท้วงจนเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิต 9 คน และบาดเจ็บอีกจำนวนมาก หากแต่รัฐบาลออกมาอ้างว่าสาเหตุของการบาดเจ็บและเสียชีวิตเกิดจากการโยนระเบิดของเวียดกง แต่ทั้งนี้คำแก้ตัวของรัฐบาลก็ไม่ได้ช่วยประคับประคองสถานการณ์ให้ดีขึ้น ในทางกลับกันสถานการณ์กลับเลวร้ายยิ่งขึ้นไปอีก[42]

และผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าวซึ่งกลายเป็นที่โด่งดังไปทั่วโลก คือ ในวันที่ 11 เดือนมิถุนายน ค.ศ.1963 เมื่อท่านทิชกวางดึก (Thich Quang Duc) ได้กระทำอัตวินิบาตกรรมโดยการเผาตนเองกลางถนนใจกลางเมืองไซ่ง่อน (Saigon) เพื่อประท้วงนโยบายการกดขี่ชาวพุทธของรัฐบาล[43] และหลังจากนั้นไปจนถึงเดือนพฤศจิกายน 1963 มีพระ 6 รูปและชีอีก 1 คนได้ทยอยกันกระทำอัตวินิบาตกรรมเพื่อประท้วงรัฐบาลของโงดินห์เดียมอีกเช่นกัน[44] อย่างไรก็ตามท่ามกลางความโศกสลดจากเหตุการณ์ดังกล่าวของชาวพุทธ มาดามโงดินห์นู (Ngo Dinh Nhu) น้องสะใภ้ของประธานาธิบดีโงดินห์เดียมซึ่งมีบทบาทสำคัญในการบริหารรัฐบาลกลับออกมาวิจารณ์ในเชิงดูหมิ่นการกระทำของชาวพุทธกลุ่มดังกล่าวว่าเป็น “การย่างสด”[45] ส่งผลให้เกิดการต่อต้านจากชาวพุทธจนกลายเป็นสร้างแรงกดดันแก่โงดินห์เดียมที่จะต้องตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อเจรจากับตัวแทนองค์กรทางพุทธศาสนาในวันที่ 16 มิถุนายน 1963 โดยได้ข้อสรุปว่ารัฐบาลจะเลิกใช้นโยบายกดขี่ชาวพุทธ แต่ทั้งนี้การตกลงดังกล่าวก็ไม่ได้ช่วยยุติความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มชาวพุทธกับรัฐบาลได้แต่อย่างใด ในทางกลับกับการประท้วงของชาวพุทธยังคงเกิดขึ้นอยู่อย่างต่อเนื่องเพราะชาวพุทธเห็นว่าข้อตกลงของรัฐบาลไม่มีการปฏิบัติอย่างจริงจังอย่างไรก็ตาม แม้ว่าภาพรวมของการเคลื่อนไหวทั้งหมดจะเป็นการร่วมมือของทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสก็ตาม แต่ก็นับได้ว่าพระสงฆ์หลายรูปยังคงอยู่ในฐานะผู้นำการประท้วงเพื่อต่อต้านนโยบายกดขี่ของรัฐบาลเป็นส่วนใหญ่ โดยหนึ่งในจำนวนพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงและเป็นผู้นำมวลชลได้เป็นอย่างดีได้แก่ ท่านทิชจิกว๋าง (Thich Tri Quang) โดยท่านมักใช้วิธีการนำมวลชลแบบพรรคคอมมิวนิสต์มา

---

[42] Higgins, *Vietnam*, p.59.

[43] Jamieson, *Understanding Vietnam*, p.241.

[44] Buttinger, *Vietnam: A Political History*, p.466.

[45] Henry Kamn, *Dragon Ascending* (New York: Arcade Publishing, 1996), p.109.

เป็นยุทธวิธีสำคัญ[46] อีกทั้งท่านถูกมองว่าเป็นหนึ่งในจำนวนผู้มีอิทธิพลมากของประเทศที่สามารถทำให้รัฐบาลต้องให้ความสำคัญกับสิ่งที่ท่านพูดหรือกระทำเสมอ[47]

หลังจากการกระทำอัตวินิบาตกรรมของชาวพุทธที่พลีชีพเพื่อพุทธศาสนาเสร็จสิ้นลงการประท้วงนโยบายกดขี่ชาวพุทธของประชาชนได้เกิดขึ้นทั่วประเทศ และเหตุการณ์ได้ทวีความรุนแรงขึ้นอีกครั้งเมื่อ รัฐบาลส่งทหารและตำรวจเข้ายึดวัดหลายแห่งในคืนวันที่ 21 สิงหาคม ซึ่งการปฏิบัติการในครั้งนั้นเป็นที่ทราบกันดีว่าเป็น “คืนบุกวัด” [48] กองกำลังของรัฐบาลได้ทำการบุกวัดต่าง ๆเพื่อสลายการชุมนุมของชาวพุทธอย่างโหดร้าย นั้นได้สร้างความเสียหายให้วัดต่าง ๆเป็นอย่างมาก มีการจับกุมพระสงฆ์และแม่ชีทั้งหมดที่รัฐบาลสงสัยว่ามีส่วนในการชุมนุมต่อต้านรัฐบาล นอกจากนี้การโจมตีชุมนุมชาวพุทธในลักษณะดังกล่าวของรัฐบาลยังแพร่ขยายไปยังเมืองต่าง ๆเช่นกว๋างนัม (Quang Nam) ฝานเถียท(Phan Thiet) และ กว๋างจี๋ (Quang Tri) ทำให้มีพระสงฆ์ถูกจับกุมหลายรูป ตลอดจนมีหลายรูปที่ต้องมรณภาพลงในขณะมีการจับกุม กล่าวกันว่าเฉพาะที่วัดซาลอยในไซง่อน การปฏิบัติการดำเนินไปโดยใช้เวลาถึงสองชั่วโมง[49] เมื่อปฏิบัติการอันเลวร้ายของรัฐบาลยุติลง ได้เกิดการต่อต้านอย่างหนักจากชาวพุทธมากยิ่งขึ้น โดยการต่อต้านไม่ได้เกิดเฉพาะเพียงแต่ในเวียดนามเท่านั้น หากแต่ได้ส่งผลให้เกิดปฏิกิริยาในต่างประเทศเช่นกันเพื่อช่วยกันให้ประณามนโยบายของโงดินห์เดียมทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามสถานการณ์ที่เลวร้ายจากกระทำของรัฐบาลตระกูลโงได้สิ้นสุดลงเมื่อนายพลเดืองวันห์มินสามารถปฏิวัติโค่นล้มรัฐบาลของเดียมได้ในวันที่ 1 พฤศจิกายน

วิกฤตการณ์ของชาวพุทธที่เลวร้ายจากการกดขี่ชาวพุทธของรัฐบาลของเดียมเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่าองค์กรพระพุทธศาสนายังคงมีบทบาททางการเมืองไม่เสื่อมถอย และต่อมายังคงมีการปรากฏว่าองค์กรพุทธศาสนาภายใต้การนำของพระสงฆ์ได้ทำการประท้วงรัฐบาลของเหงียนคานห์จนกระทั่งต้องออกจากตำแหน่งประธานาธิบดี หลังจากนั้นองค์กรพุทธศาสนายังคงทำการเคลื่อนไหวทางการเมืองหลายครั้งซึ่งแต่ละครั้งมักจะมีส่วนในการกำหนดทิศทางทางการเมืองของเวียดนามเป็นอย่างดี[50] สิ่งที่เกิดขึ้นทำให้เห็นว่าฆราวาส (ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาและปัญญาชน) มีส่วนร่วมและบทบาทในการขับเคลื่อนอยู่ในองค์กรชาวพุทธมากขึ้น

---

[46] สุด จอนเจิดสิน, *ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณานิคมถึงปัจจุบัน*, หน้า 240-241.

[47] มัลคอล์ม ดับลิว เบราวน์, *โฉมหน้าสงครามเวียดนาม,* แปลโดย ชัยวัฒน์ ยนเปี่ยม (กรุงเทพ: สำนักพิมพ์ผดุงศึกษา, 2510), หน้า 356.

[48] เหงียนเกากี, *สิ้นชาติ,* แปลโดย พงษ์ พินิจ (กรุงเทพ: ธีระการพิมพ์, 2520), หน้า 63.

[49] Buttinger, *Vietnam: A Political History*, p.467.

[50] จำนงค์ ทองประเสริฐ, *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์*, หน้า 223-224.

สำหรับประเด็นของพัฒนาการในองค์กรทางพุทธศาสนาในช่วงระยะเวลาหลังจากเกิดวิกฤตการณ์ดังกล่าวจะพบว่าได้เกิดมีองค์กรฟื้นฟูพุทธศาสนาขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยทั้งหมดล้วนมีส่วนสร้างความก้าวหน้าให้กับพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง และองค์กรที่เกิดขึ้นและมีชื่อเสียงและบทบาทในการพัฒนาพุทธศาสนาอย่างเด่นชัดได้แก่ สหพุทธจักรเวียดนาม (The Unified Buddhist Church of Vietnam) ซึ่งมีหน้าที่สำคัญคือการควบคุมดูแลความเรียบร้อยภายในคณะสงฆ์และอำนวยการประสานงานกิจกรรมต่าง ๆ ของสหพุทธจักรในเวียดนาม[51] นอกจากนี้ยังมีสถาบันทางการศึกษาพระพุทธศาสนาชั้นสูง (Institute of Higher Buddhist Studies) ในเมืองฮานอยซึ่งสร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1981 และในปี ค.ศ. 1984 ได้สร้างอีกแห่งที่โฮจิมินห์ซิตี้ วัตถุประสงค์ของสถาบันดังกล่าวเกิดขึ้นเพื่อฝึกพระสงฆ์และแม่ชีรุ่นใหม่ให้มีคุณภาพเพื่อว่าพวกเขาจะได้รับใช้องค์กรสงฆ์ชาวพุทธในเวียดนามได้อย่างมีประสิทธิภาพในกิจกรรมต่าง ๆ ยิ่งไปกว่านั้นยังมีสถาบันวิจัยพุทธศาสนาแห่งเวียดนาม (Vietnam Buddhist Institute) ซึ่งเป็นองค์กรที่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมการต่างๆขององค์กรสงฆ์ในเวียดนาม และได้รับผิดชอบเกี่ยวกับการอธิบายคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยมีการเน้นย้ำความริเริ่มสร้างสรรค์ในการเผยแผ่พระธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางสังคมและวิทยาการ ยิ่งไปกว่านั้นองค์กรดังกล่าวได้พยายามอย่างที่สุด ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชาวพุทธโลกและส่งเสริมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาของเวียดนามกับประเทศอื่นๆที่นับถือศาสนาพุทธ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอื่นๆเช่น หน่วยงานความชำนาญพิเศษทางพุทธศาสนา (Department of Buddhist Specialties) หน่วยงานการศึกษาภายในวัด (Department of Monastic Education) และหน่วยงานการแปลและจัดพิมพ์พระไตรปิฎก (Department of Translating and Publishing the Tipitaka) ฯลฯ

หากมองดูภาพรวมของพุทธศาสนาในเวียดนามในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 จะเห็นได้ว่าปรากฏการณ์ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนามีส่วนในการทำให้พุทธศาสนาในยุคนี้มีความแตกต่างจากยุคสมัยอื่น ๆ เป็นอย่างมาก ในเบื้องต้นพบว่าการที่ องค์กรพุทธศาสนาได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในกิจกรรมทางการเมืองได้มีส่วนสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงไปยังนานาชาติ และมีส่วนกำหนดทิศทางเกี่ยวกับการใช้นโยบายของรัฐบาลต่อประชาชน ยิ่งไปกว่านั้นในยุคพุทธศาสนาร่วมสมัยนี้ได้ปรากฏว่าองค์กรศาสนาได้แบ่งพื้นที่ให้แก่ฆราวาสชาวพุทธให้มีบทบาทเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรมากขึ้น อย่างไรก็ตามพระสงฆ์ก็ยังคงเป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวขององค์กรชาวพุทธอยู่ดังเดิม และด้วยเหตุนี้ทำให้พระสงฆ์บางรูปกลายเป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองที่ทางรัฐบาลต้องให้ความสำคัญ

---

[51] พระเทพเวที, *พระพุทธศาสนาในอาเซีย*, หน้า 214-215.

เมื่อพิจารณาจากพัฒนาการของพุทธศาสนาในเวียดนามตั้งแต่ยุคแรกของการก่อตั้งมาจนถึงยุคแห่งการฟื้นฟูในคริสต์ศตวรรษที่ 20 จะพบว่า ตลอดระยะเวลาที่ยาวนานที่พุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานบนดินแดนแห่งนี้ พุทธศาสนาไม่เพียงแต่จะทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจและทำหน้าที่เป็นองค์กรที่ชี้นำทางจิตวิญญาณของประชาชนเท่านั้น หากแต่ยังมีบทบาทสำคัญในทางการเมืองมาเกือบทุกยุคสมัยอีกด้วย อนึ่งความชัดเจนในบทบาทของศาสนาที่มีต่อรัฐจะมีความเข้มข้นต่างกันไปตามบริบททางสังคมที่แตกต่างกันในแต่ละยุค อย่างไรก็ตามจากความรุ่งเรืองของพุทธศาสนาในแต่ละยุคล้วนเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่าเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของพุทธศาสนาในเวียดนามคือความสัมพันธ์ที่ศาสนามีต่อรัฐและสังคมโดยแท้จริง ◎

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

จำนงค์ ทองประเสริฐ, *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์*. กรุงเทพ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2534.

เทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พระ, พระพุทธศาสนาในอาเซีย, พิมพ์ครั้งที่สี่. กรุงเทพ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2531.

เบราวน์, มัลคอล์ม ดับลิว. *โฉมหน้าสงครามเวียดนาม,* แปลโดย ชัยวัฒน์ ยนเปี่ยม. กรุงเทพ: สำนักพิมพ์ผดุงศึกษา, 2510.

เหงียนเกากี. *สิ้นชาติ,* แปลโดย พงษ์ พินิจ. กรุงเทพ: ธีระการพิมพ์, 2520.

เหงียนคักเวียน. *เวียดนาม: ประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร*, แปลโดย เพชรี สุมิตร กรุงเทพ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

สุด จอนเจิดสิน. *ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณานิคมถึงปัจจุบัน*, พิมพ์ครั้งที่สอง. กรุงเทพ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

ภาษาอังกฤษ

Buttinger, Joseph. *Veitnam: A Political History.* (New York: Praeger, 1968.

Ch'en, Kenneth K. S. *Buddhism in China: A Historical Survey.* New Jersey: Princeton University Press, 1964.

Hammer, Ellen. *Vietnam: Yesterday and Today*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1966.

Jamieson, Neil L. *Understanding Vietnam*. Berkley: University of California Press, 1993.

Kamn, Henry. *Dragon Ascending* . New York: Arcade Publishing, 1996.

Kenneth, K. S. Ch'en. *Buddhism: The Light of Asia*. Woodbury: Barron's Educational Series, 1968.

Kham, Nguyen Khac. *An Introduction to Vietnamese Culture.* Tokyo: Tokyo Press, 1967.

Murray, Hiebert. *Vietnam Notebook*. Hong Kong: Review Publishing Company, 1995.

Newman, Bernard. *Background to Viet-nam.* London: Robert Hale, 1965.

Prebish, Charles S. *Buddhism: A Modern Perspective.* Delhi: Sri Satguru, 1995.

Tana, Li and Reid, Anthony. *Southern Vietnam under the Nguyen: Documents on the Economic History of Cochinchina (Dang Trong), 1602-1777.* Singapore: Asian Economic Center, Institute of Southeast Asian Study,1993.

Taylor, Keith Weller Taylor, *The Birth of Vietnam* . Berkeley: University of California Press, 1983.